

SINIF ÖĞRETMENİ YETİŞTİRMEDE PLANLAMA SORUNLARI

Gülsün Atanur BASKAN*

ÖZET

Bu yazıda YÖK ve Dünya Bankası tarafından yürütülen Hizmet Öncesi Öğretmen Yetiştirme Projesi bağlamında, sınıf öğretmeni yetiştirmede karşılaşılan planlama sorunları incelenmiştir. Bu amaçla son dönemde sınıf öğretmeni yetiştirme konusunda gözlenen arz-talep dengesizliğine değinilmiş ve alınması gereken önlemler tartışılmıştır. Buna göre sınıf öğretmeni yetiştirmede gözlenen plansızlığın en açık kanıtı, özellikle son yıllarda her hangi bir yükseköğretim programından mezun neredeyse bütün adayların, söz konusu kadrolara atanmasının olağan bir uygulama haline getirilmesidir. Oysa sınıf öğretmenliği ancak bu amaçla hizmet öncesi eğitimden geçmiş elemanların gösterebilecekleri mesleki yeterlikler içeren özel bir uzmanlık mesleğidir. Ancak öğretmen yetiştirmedeki plansızlığın yanı sıra zorunlu temel eğitimin sekiz yıla çıkarılması ile artan sınıf öğretmeni gereksiniminin, bu konuda önemli bir bilgi birikimi ve kurumsal geleneği olan ülkemizde, bütün dengeleri alt üst ettiği gözlenmektedir.

Özetle; bu bildiride, sınıf öğretmeni yetiştirmede mevcut durum ve çözüm bekleyen sorunlar ÖSYM kaynaklı bilgilere ve istatistiksel verilere dayanarak irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sınıf öğretmeni, öğretmen yetiştirme, planlama

ABSTRACT

Planning Problems in Classroom Teacher Training

This essay is on planning problems encountered in classroom teacher training within the framework of Pre-Service Teacher Training Project accomplished by YOK and the World Bank. In this respect, the imbalance recently observed in classroom teacher training is identified and the necessary precautions are discussed. The common practice of appointing any candidate who is a higher education program graduate as classroom teaching staff, especially in the recent years is a clear proof of lack of planning in classroom teacher training.

*Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

However, classroom teaching is an expertise profession that requires professional competencies which can only be met by staff with special pre-service education.

Yet, the increased need for classroom teachers as a consequence of extension of compulsory basic education to eight years as well as lack of planning in teacher training fundamentally destroys the balances in our country of an important educational background and organizational tradition.

In short, this essay discusses the current situation in classroom teaching and problems waiting to be solved, based on OSYM information and statistical data.

Key Words: Classroom teacher, teacher training, planning

Bu bildiride, sınıf öğretmeni yetiştirmede gözlenen arz-talep dengesizliğine dayanarak alınması gereken önlemler ve bu bağlamda ortaya çıkan planlama sorunlarının irdelenmesi amaçlanmıştır.

GİRİŞ

Öğretmen yetiştirmek amacıyla, 1848 yılında kurulan Darülmualimin esas alındığında, ülkemizin bu alanda 150 yıllık bir kurumsal geleneğe ve bilgi birikimine sahip olduğu görülmektedir. Öğretmen yetiştirme, 1982 yılına dek MEB sorumluluğundadır. 1982 yılında eğitim enstitüleri, eğitim fakültelerine dönüştürülerek, YÖK kapsamında toplanmış ve bu tarihten sonra öğretmen eğitimi lisans düzeyinde verilmeye başlanmıştır. Ancak bu değişiklik sorunun çözümü için yeterli olamamıştır. Örneğin bugün öğretmen yetiştirmede gözlenen plansızlık sonucu ortaöğretim dal öğretmenliğinin birçok alanında (Matematik, Kimya, Biyoloji, Fizik) eleman fazlalığı söz konusu iken, sınıf öğretmenliği alanında arz talep dengesizliği gözlenmektedir. Bu durum sınıf öğretmeni yetiştirmede ciddi bir planlama sorununun varlığını göstermektedir. (YÖK.1998:12-13)

Sınıf Öğretmeni Yetiştirmede Mevcut Durum ve Çözüm Bekleyen Sorunlar:

Öğretmen yetiştirmede, kaliteyi yükseltmek ve bu bağlamda eğitim fakültelerini yeniden yapılandırmak amacıyla, YÖK/Dünya Bankası ortaklığı ile Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Projesi gerçekleştirilmiştir. Söz konusu proje dokümanlarına göre, (1997:2) eğitim fakültelerinde bilim ve temel araştırma yapma ve yanlış yapılanma nedeniyle, öğretmen eğitimi ikinci plana düşmüştür.

Ayrıca öğretmen yetiştirme ve istihdamından sorumlu bulunan kurumların, (YÖK ve MEB) görev tanımlarının açık ve anlatılır bir ifade ile belirlenmemiş olması, sorunun çözümünü güçleştirmiştir. (1997:12) Başka bir anlatımla, sorun ilgili kurumlar arasında, yetki ve görev karmaşasından kaynaklanmaktadır. Böylece birçok alanda ihtiyaç fazlası öğretmen yetiştirilirken, sınıf öğretmenliği kadrolarına neredeyse her hangi bir yükseköğretim programından mezun bütün adayların atanması, olağan bir uygulama haline getirilmiştir. MEB istatistiklerine göre, (MEB.1998.20, Tekişik, 1998.2) 1997-1998 öğretim yılında ilköğretimde 229 bini sınıf öğretmeni, 75 bini dal öğretmeni olmak üzere 304 bin öğretmen görev yapmaktadır. Bu öğretmenlerin 50 bin kadarı gerekli özel alan ve pedagojik formasyon eğitimi görmemiş olan üniversite mezunlarıdır. Oysa sınıf öğretmenliği, ancak bu amaçla hizmet öncesi eğitimden geçmiş elemanların gösterebilecekleri mesleki yeterlikleri içeren bir uzmanlık mesleğidir. Bu durum, 1739 sayılı Türk Millî Eğitim Temel Kanununda şöyle tanımlanmaktadır. "Öğretmenlik, devletin eğitim öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini de kapsayan özel bir ihtisas mesleğidir. Bunun temelinde iyi yetiştirme, öğretmenliğe özgü kişilik özelliklerine ve tutumlarına sahip olma niteliği yatmaktadır." (MEB, 1998, 132). Öğretmenlerin bu niteliklere sahip olması, öğretmen yetiştiren kurumların etkinliği ile orantılıdır.

Öte yandan, zorunlu temel eğitimin sekiz yıla çıkarılması ile artan sınıf öğretmeni gereksiniminin, mevcut programlarla karşılanamayacağı görülmektedir. Örneğin MEB'in talebi ile 1997-2000 yılları arasında öğretmen gereksiniminin karşılanabilmesi için 158.155 öğretmen kadrosunun sağlanması Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır. Söz konusu sayının büyük bir bölümü sınıf öğretmenliği kadrolarına ayrılmıştır. Buna göre, özellikle 1998-99 ve 1999-2000 öğretim yıllarında, önemli sayıda eleman sınıf öğretmeni kadrosuna atanacaktır. (Uluğbay, 1997.s.15)

Oysa ÖSYM istatistiklerine göre, (1997-98) öğretim yılında, yükseköğretim sınıf öğretmenliği programından mezun olacak elemanların sayısı, sadece 11.200'dür. Öte yandan 1997-98 öğretim yılında söz konusu programın bütün sınıflarına toplam 40.000 öğrencinin devam etmesi beklenmektedir. (Uluğbay, S.15) Kuşkusuz sorun sadece sınıf öğretmenliği kontenjanları ile sınırlı değildir. Ayrıca ilgili kurumlardaki eğitim kalitesinin önemli bir göstergesi olan öğretim elemanı/öğrenci oranları da, bu açıdan önemli bir sorun oluşturmaktadır.

Bu bilgilerin ışığında, sınıf öğretmeni yetiştirmede izlenen yaklaşımları değerlendirmek ve çözüm önerilerinde bulunmak amacıyla,

Kaynak: ÖSYM İstatistikleri 1983-1993-94

sorunu 1983-1997 zaman diliminde incelemek yararlı olacaktır.Söz konusu döneme ilişkin bilgiler Tablo-1 'de verilmiştir.

TABLO:1							
Eğitim Fakülteleri Sınıf Öğretmenliği Bölümü Kontenjanları*							
Ve Öğretim Elemanı Sayıları**							
		1983	1997		1993-1994 Öğr.Yılı		
		Kontenjanı	Kontenjanı	iki****	Öğretim Elemanı	Sayı	
Üniversite	İl	Normal***	Normal	iki****	OU	OU	Diğ.
Abant İzzet Baysal	Bolu	400	200	-	5	28	18
Afyon Kocatepe	Uşak	-	40	40	1	1	13
Atatürk	Ağrı	400	250	150	1	19	13
Atatürk	Erzincan	300	150	150	1	15	7
Atatürk	Erzurum	-	120	120	46	47	80
Celal Bayar	Manisa	400	160	150	3	12	6
Cumhuriyet	Sivas	-	50	-	-	-	-
Çanakkale 18 Mart	Çanakkale	400	120	120	3	22	15
Çukurova	Adana	-	160	50	13	29	25
Dişle	Diyarbakır	-	100	50	14	40	63
Dişle	Siiirt	400	200	200	-	17	5
Dokuz Eylül	İzmir	-	130	-	43	85	23
Gazi	Ankara	-	80	120	108	158	96
Gazi	Kastamonu	400	200	180	1	28	8
Gazi	Kırşehir	400	120	120	6	15	3
Gaziantepe	Adıyaman	-	30	-	-	-	-
Hacettepe	Ankara	-	120	-	52	5	52
İnönü	Malatya	-	-	-	-	-	-
KTÜ	Trabzon	-	120	-	20	64	38
KTÜ	Giresun	400	200	-	1	5	5
Kırıkkale	Kırıkkale	-	30	-	-	-	-
Marmara	İstanbul	-	120	-	90	90	50
M.Keleşli	Hatay	400	130	130	-	23	3
Niğde	Niğde	400	250	200	6	30	5
19 Mayıs	Amasya	250	200	200	2	10	6
19 Mayıs	Samsun	-	150	150	45	43	44
Pamukkale	Denizli	400	250	150	3	20	20
Selçuk	Konya	-	150	150	38	80	4
S.Demirel	Burdur	400	250	50	4	26	4
Trakya	Edirne	500	220	-	8	21	2
Uludağ	Bursa	80	150	60	25	83	14
100.Yıl	Van	300	150	50	3	3	21

* Kontenjanlar sadece 1. Sınıf için yaratılan öğrenci kapasitesini gösterir.

** Eğitim Fakültelerinin toplam öğretim elemanı sayıları verilmektedir. Bu veriler, sınıf öğretmenliği alanına ilişkin akademik kadroları göstermekle birlikte, fakültelerin toplam potansiyelini, yansıtması bakımından önemlidir.

*** Gündüz öğretimi

**** Gece öğretimi

ÖÜ: Öğretim Üyesi

ÖG: Öğretim Görevlisi

Tablo-1'den çıkarılacak sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

1. 32 fakültede sınıf öğretmenini yetiştirilmektedir. Bu programlardan sadece 4'ü üç büyük kentteki (Ankara, İstanbul, İzmir) fakülteler bünyesinde dir.

2. Sınıf öğretmenliği programlarında, 1997 yılında sağlanan 1. Sınıf kontenjanı 7470 kişidir. 1983-97 yılları arasındaki dönemde %20'lik (1.240 kişi) bir kontenjan artışı sağlanabilmiştir.

3. 1983-97 dönemin

*5 okul, kontenjanlarını korumuş

*8 okulun kontenjanları azaltılmış,

*4 okulun kontenjanları artmış,

*5 yeni sınıf öğretmenliği programı açılmıştır.

4. Sınıf öğretmenini yetiştirme yükünün %90'dan fazlasını büyük kent dışı üniversitelerin fakülteleri, %70'den fazlasını da Milli Eğitim Bakanlığı'ndan devralınan eğitim fakülteleri taşımaktadır.

5. Eğitim fakültelerindeki akademik kadrolarda hala "Öğretim Görevlilerinin" ağırlığı sürmektedir. Yaklaşık 15 yıllık dönemde, MEB'den devralınan kadroların üniversiter standartlara ulaştırılması yönündeki hedeflerin gerisinde kalınmıştır. Örneğin, Ağrı Eğitim Fakültesi'nde bir öğretim üyesine karşılık 19 öğretim görevlisi, Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi'nde bir öğretim üyesine karşılık 28 öğretim görevlisi bulunmakta, Erzincan, Siirt, Hatay, Amasya Eğitim Fakültelerinin öğretim elemanı sayıları da benzer bir tabloyu yansıtmaktadır.

6. Tüm bu akademik kadro ve diğer kaynak yetersizliklerine karşın, Demirci (Manisa), Siirt, Kastamonu, Kırşehir, Niğde, Burdur, vb. Eğitim Fakültelerinin sınıf öğretmenliği alanında, her yıl 240-500 kişi arasında kontenjan sağlamaları yanında, söz konusu fakültelerle karşılaştırılmayacak derecede geniş akademik potansiyele sahip büyük kentlerdeki köklü üniversitelerin sınıf öğretmenini yetiştirme konusuna ya hiç girmemeleri (örnek olarak ODTÜ, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Ege Üniversitesi) ya da akademik potansiyellerinin çok altında veya sembolik bir katılımda (örnek olarak Hacettepe Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Gazi Üniversitesinin kontenjanları) bulunmaları düşündürücüdür. Büyük kentlerdeki üniversitelerin toplam örgün yükseköğretim içindeki payları %41.3 iken, sınıf öğretmenliği kontenjanı içindeki payları %7.6'dır. (570

kişi)

Ayrıca ÖSYM istatistiklerine göre, (1997-98) 1998-99 öğretim yılında büyük kent üniversitelerinin sınıf öğretmeni kontenjanı toplam 950'dir. Söz konusu sayının, yükseköğretim sınıf öğretmenliği kontenjanları içindeki payı %11.1 gibi oldukça düşük bir orandadır. Görüldüğü gibi sınıf öğretmeni yetiştirmek sorumluluğu daha çok büyük kent üniversitelerinin dışında yer alan üniversitelere aittir. Bu duruma ilişkin sayısal veriler aşağıdaki tabloda (Tablo 2) verilmiştir.

TABLO : 2
Büyük Kent Üniversitelerinin Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Durumları

Üniversite	Fakülte	İl	Kontenjan	Toplam OÜ	Öğr. Ele. ÖG	Sayı* Diğer
Ankara	Eğitim Bil.	Ankara	Sın. Öğr. Prof. Yok	48	3	40
Hacettepe	Eğitim Bil.	Ankara	120	52	5	52
ODTÜ	Eğitim Bil.	Ankara	Sın. Öğr. Prof. Yok	40	-	47
Gazi	Gazi Eğitim	Ankara	200	108	6	96
Bogaziçi	Eğitim Bil.	İstanbul	Sın. Öğr. Prof. Yok	12	158	7
İstanbul	-	İstanbul	Eğitim Fak. Yok	-	2	-
Marmara	Eğitim Bil.	İstanbul	120	90	-	50
Dokuz Eylül	Buca Eğitim	İzmir	130	43	90	23
Ege	-	İzmir	Eğitim Fak. Yok	-	85	-
TOPLAM				570		

Toplam kontenjan içindeki payı %7.6

* Eğitim fakültelerindeki toplam öğretim elemanı sayısını gösterir.

Kaynak ÖSYM İstatistikleri 1997-98

Tablo-2'de görüldüğü gibi, eğitim fakültelerinde, öğretim elemanı kadrolarının; sınıf öğretmeni kontenjanları ile tutarlı olduğu söylenemez. Öte yandan ülke düzeyinde özellikle sınıf öğretmeni yetiştirecek öğretim elemanı kadrolarının sınırlılığı gelecek açısından önemli bir darboğaz olarak görülmektedir.

SONUÇ

İnceleme sonuçlarına dayanarak, sınıf öğretmeni yetiştirme konusunda gözlenen sorunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

1. Yükseköğretim kurumları, Milli Eğitim Bakanlığı'nın gereksindiği oranda sınıf öğretmeni yetiştirmek açısından yetersiz kalmaktadır. Bu durum alanda hizmet öncesi eğitim almamış birçok elemanın sınıf

öğretmenliği kadrolarına atanmasını zorunlu ve olağan bir uygulama haline getirmiştir.

2. Sınıf öğretmeni yetiştirmede, geniş akademik potansiyele sahip olmalarına karşın, büyük kent üniversiteleri yeterli ölçüde katkıda bulunmamaktadır. 1998-99 öğretim yılı ÖSYM verilerine göre: (1998) sınıf öğretmenliği kontenjanlarının %89'u büyük kent üniversiteleri dışında kalan yükseköğretim kurumlarına aittir.

3. Sınıf Öğretmeni yetiştiren eğitim fakültelerinin önemli bir bölümünde, öğretim elemanı/öğrenci oranları oldukça yüksektir. Bu durum özellikle eğitim enstitülerinin, eğitim fakültelerine dönüştürüldüğü yükseköğretim kurumları için geçerlidir. Ayrıca söz konusu kurumlarda öğretim görevlilerinin sayısal çoğunluğu, bu kurumların üniversiter standartların gerisinde kalmasına neden olmaktadır.

ÖNERİLER

1. Yükseköğretim programları içinde sınıf öğretmenliği kontenjanlarının gerçekçi ölçülerde artırılması amacıyla ilgili kurumlar (YÖK ve MEB) arasında gerekli iş birliği ve eşgüdüm sağlanmalıdır. Bu amaçla Yükseköğretim Kurulu bünyesinde oluşturulan Öğretmen Yetiştirme Milli Komitesi (ÖYMK) ile MEB arasında kurumsal ilişkiler geliştirilmelidir.

2. Büyük kent üniversitelerinin akademik potansiyelleri ve fiziki kapasiteleri göz önünde tutularak, sınıf öğretmenliği kontenjanlarının artırılması için gerekli önlemler alınmalıdır. Ayrıca büyük kent üniversitesinin sınıf öğretmenliği alanına akademik personel yetiştirmek amacıyla, lisansüstü eğitime daha büyük öncelik vermeleri sağlanmalıdır. Öte yandan, sınıf öğretmenliği programlarına akademik personel yetiştirmek üzere YÖK kanalıyla yurtdışına gönderilen elemanların, büyük kent üniversiteleri dışında kalan yükseköğretim kurumlarında görevlendirilmelerine özel bir önem ve öncelik verilmelidir.

3. Öğretmen yetiştirmede gözlenen talep dengesizliğinin giderilmesinin yanı sıra, öğretmen eğitiminde niteliğin artırılması da gerekmektedir. Bu amaçla YÖK-Dünya Bankası işbirliği içinde gerçekleştirilen Hizmet Öncesi Öğretmen Yetiştirme Projesi, ivedilikle uygulamaya aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA

Yükseköğretim Kurulu (1998). Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi. Ankara

Yükseköğretim Kurulu (1997). Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesine İlişkin Rapor. Ankara

Günçer, B., (1998). Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Sayı 241.

MEB (1997). TBMM 1998 yılı Eğitim Bütçe Raporu, Ankara: MEB APK Yayını .

Tekışık, H. H., (1998). Sekiz yıllık Zorunlu İlköğretimde Öğretmen Sorunu ve Çözüm Önerileri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Sayı:241

MEB (1997). Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim, Ankara: MEB. APK Yayını.

Uluğbay, H., (1997). TBMM Bütçe Raporu Sunuş Korusması. Ankara: MEB APK Yayınları

MEB (1998). Milli Eğitim ile İlgili Bilgiler 1997-98 öğretim yılı. Ankara: MEB APK Yayını

ÖSYM (1998). Yükseköğretim İstatistikleri 1983-1997. Ankara: ÖSYM Yayınları.